

Anne Borg

Barn og dans

Det har vært sagt mye om barn og kultur. Barns behov, barns muligheter og barns tilbud. Det vel neppe en god begynnelse å si at jeg ingenting vet om barn og dans. Helt riktig vil det heller ikke være. Jeg har selv vært et barn som ville danse. Men den skolen jeg nå er rektor for har ikke barn som elever, vi har voksne studenter. Noen av dem - de på pedagoglinjen - lærer riktignok å undervise barn og får praksis i det, og det vil jeg komme tilbake til, men *min* virksomhet som lærer etter å ha vært bl.a. danser og ballettsjef har alltid dreid seg om voksen ungdom og voksne profesjonelle dansere. Ikke er jeg forsker eller har eksamen i barnepedagogikk. Men uten å kokketeere for mye med dette føler jeg vel at jeg saktens kan ha noe på hjertet.

Jeg vil dele opp dette bidraget i 3 trinn: fortid, nåtid og fremtid. Jeg tar i første trinn tar utgangspunkt i meg selv og mine egne erfaringer og opplevelser som et barn som ville danse - så langt tilbake som i 40 og 50 årene.

Hva var tilbudet da? Og hva slags formidling var det snakk om den gang? Dette altså for å få litt perspektiv på det og for å trekke linjen til nåtiden og videre fremover.

Da jeg danset rundt i stuene i mitt barndomshjem, (det var faktisk til sveivegrammofon) så var det uten anelse om at dans var noe man kunne lære og til og med kunne ha som yrke. Ei heller at det fantes spesielle sko. For å mimre litt over det kan jeg nevne at dette med tåpissdans nok ikke er så unaturlig som enkelte vil ha det til. For allerede med de første melketenner i behold, klatret jeg meg opp på tærne, i noen utslitte lakksko (av den typen vi brukte på juletreffester og i burstaselskap). Det var om å gjøre å strekke seg helt ut - høyest mulig - maksimalt - helst lette. Jeg var sikker på at dette var noe jeg hadde funnet

på selv, det føltes altså naturlig å stå på tærne. Mange har kanskje opplevd det samme, og da med henrykte besteforeldre som var overbevist om at en ballettstjerne var født.

Selv om jeg kanskje fikk noen gnagsår og vannblemmer den gang, så skulle det nok bli adskillig mer av det i en fremtid, lysår borte fra hva en 7-åring i 40-årene hadde noe begrep om kunne eksistere. For ingen foreldre dyttet barna sine den gang til ballettskoler, med bagen full av rosa og riktig treningstøy og ingen venninneflokk eller skoletilbud lokket med ballettrening. Likevel var det nettopp en skolevenninne som ved en tilfeldighet forårsaket mitt første møte med en dansetime. Riktignok visste jeg som 11-åring at man kunne bli danserinne. Jeg klippet ut og limte sirlig inn bilder fra blader og aviser, men å driste seg til å vedstå seg de hemmeligste drømmer var det ikke tale om.

Saken var at det foregikk danseundervisning i menighetshuset i Røa kirke. Det ante jeg ikke. Men en skolevenninne gikk der. Hun var særdeles klumpete og klønete i gym og gikk til disse dansetimene med stor ulyst. Kunne jeg være så snill å overta plassen hennes? Hvis det går an å dette ned fra månen, så gjorde jeg vel omtrent det. Både fordi hun ikke *ville* gå og fordi det plutselig åpnet seg en mulighet jeg ikke visste om. Mor var enke med 4 barn og økonomien var heller skrall. Jeg dristet meg likevel til å spørre og fikk faktisk et ja. Det vil si, hun sa "vi får se", men det var jevngodt med ja. Mor visste neppe hva dette var begynnelsen til, skjønt helt blind var hun nok ikke. Jeg var spent og nervøs. Var de andre veldig flinke? Var det OK å ha på seg den gamle lyseblå gymdrakten?

Så kom sjebnetimen. Den ble et mirakel. Ikke bare klarte jeg å følge med, jeg fikk til og med ros. Men antrekket var avgjort feil. Det skulle være små skjørt og ingen av de andre var barbent.

Disse dansetimene var ikke vanlig klassisk ballett, selv om vi også fikk litt innføring i det. Det var mest danselek, mye kreativitet og masse glede. Vi kalte det plastikk. Det var en av danserne i Ny Norsk Ballett som ledet undervisningen, nemlig vidunderlige vakre Marit Frogner. Det var et eventyr å få oppleve en lys levende danserinne. Pianister var avvekslende Finn Ludt og Tore Sinding, kunstnere som så avgjort satte sitt preg på disse timene.

Etter en stund mente presten at menighetshuset på Røa ikke var bygget for noe så syndig som dans, så Marit måtte flytte til Sportshuset. Men det gjorde ikke noe.

Anne Borg

Den 7. mai 1948 hadde Ny Norsk Ballett sin første forestilling på Det Norske Teatret i Oslo. Det var de to ildsjelene Gerd Kjølaas og Louise Brown som startet vårt første faste ballettensemble. Louise Brown med klassisk ballettbakgrunn fra England og Gerd Kjølaas med moderne bakgrunn fra Kurt Joos i Tyskland. Selv om jeg dessverre ikke fikk oppleve akkurat denne forestillingen, skulle det bli mange opplevelser i årene som fulgte.

Min beste venninne hadde også begynt å danse hos Marit, og etter hvert laget vi våre egne forestillinger på loftet hjemme hos henne. Ja, disse forestillingene ble så populære at vi faktisk i en lengre periode sto for "kulturformidlingen" i strøket vårt. Det var ganske tydelig at barna på den tiden var sulteforet på kulturelle aktiviteter og tilbud. Det spørs om publikumstilstrømmingen hadde vært like stor i dag med dagens konkurrerende tilbud, da særlig fra TV.

Det er fristende å fortelle litt mer fra denne tiden. Vi arbeidet sent og tidlig, og opplevelser vi som 12-13 åringer hadde av forestillingene til Ny Norsk Ballett kan ikke beskrives. Sammen med inspirasjonen fra timene hos Marit, resulterte altså dette i våre nå legendariske forestillinger som "Lys natt", "Spansk snurr", "På dansegulvet" og "Indisk dans" blant mye annet.

Men etter hvert dukket det opp et annet problem: kostymer. Vi hadde vært gjennom alt det som fantes av avlagte, for små, vrakede og umoderne klær i våre omgivelser, men nå var det tomt. Det ble Kari Simonsen som reddet oss. Hun bodde i samme vei på Røa som Einar Rose, og hadde fortalt ham om vår virksomhet, og at den var i ferd med å stoppe opp på grunn av kostymemangel. Prompte inviterte Einar Rose oss til kostymelageret på Chat Noir hvor han den gang var direktør. Jeg kommer aldri til å glemme da han låste oss inn i noe som for oss fortonte seg som et himmelrike på jord. Endeløse stativer med kostymer i alle regnbuens farger. Kapper, blonder, prikker, striper, sløyfer, tyll og fjær. Ved et av stativene stanset han og slo, i velkjent positur, ut med armene. Med sin nasale tenorrøst ropte han: "Vær så god jenter - ta det dere vil ha!" Lykken var fullkommen. Selv om kostymene stammet fra en eller annen utspilt revy, er jeg fremdeles imponert over Roses generøsitet. Rose elsket å glede andre.

Vi plukket ut så mye som vår anstendighet tillot. Skjørt og bolero med svarte katter, store gyldne hårsloyfer med sorte bomber. Og små bukser med kapper, som Rose kalte "truser", et uttrykk jeg aldri hadde hørt. For oss var alt bukser, enten de var korte eller lange.

Gaven fra Rose var som en vitamininnsprøyting, men etter hvert tok nok vanlige skoleforpliktelser for mye av vår fritid og våre "sceniske" aktiviteter måtte opphøre.

Det skulle imidlertid vise seg at jeg var nærmere den profesjonelle scenen enn jeg kunne ane. En sen høstkveld i 1948 kom det telefon fra Nationalteatret til mor, - ikke til meg. Gerd Kjølaas skulle lage koreografien til barneballetten i juleforestillingen "Kongens hjerte". Om jeg fikk lov til å være med? Det var som om himmelen åpnet seg for meg. Var dette mulig, eller var det en misforståelse? Det var ingen misforståelse. At enkelte vantro og misunnelige mennesker i min omgangskrets sa at det bare skyldtes "flaks" tok jeg med knusende ro. "Kongens hjerte" av Barbra Ring var den første juleforestillingen på Nationalteatret etter krigen, og Bab Christensen, Barbara Rings barnebarn spilte Lersol. Nå fikk jeg oppleve danserne fra Ny Norsk Ballett på nært hold. Det var som å komme inn i gudeverdenen. De var store snille katter i forestillingene - en jobb de måtte ta for å redde ensembles vakkende økonomi. Edith Thallaug (dengang Rolfsen) spilte hovedkatt. Jørn Ording hadde regien, og Wilfred Breistrand, Trygve Larsen, Axel Thue, Turid Balke og Espen Skjønberg hadde store roller.

Slik gikk det til at jeg debuterte som tyttebær, rose og katt på landets hovedscene i det Herrens år 1948. Møtet med teatret var overveldende.

Jeg tror teater og dans er et stort behov hos barn. Dette behovet spiller de nok mye ut i lek, men tenk å lov å gå lenger! Å få lov å systematisere det, være sammen med andre, spille noe sammen med andre, være kreative i et fellesskap. Det er uhyre viktig å skape slike muligheter for barn. Jeg husker vel hvordan vi drømte om dette. Lek var ikke nok etter hvert. Men jeg husker også at jeg følte jeg hadde noe mer, noe de andre ikke skjønnte. Dette høres forferdelig ubeskjedent ut, men kanskje alle føler det sånn? Kanskje det er det genuine ved et menneske. At man har den kraften inne i seg som på en eller annen måte må finne et utløp? Og at det er nettopp som barn man har den sterkest. Så kan man spekulere over hva konsekvensen blir hvis denne kraften aldri får noen mulighet for utløp, men kveles.

Ord og dans -. Vi som driver med dans føler vel alle denne konkurransen. Ordet er så sterkt, så overlegent liksom. Men likevel så har nok Ivo Cramér rett når han sier: "Bevegelsen er sterkest og den kom først." Når vi ikke har ord for noe så tyr vi gjerne til bevegelser: Vi feker med armene, vi slenger dører og slår i bordet.

Barns fantasi kan nok godta mye når de selv får lov å dikte seg inn i et eller annet, men det kan ikke være tvil om at enkelte temmelig tidlig viser at de har særlig sans

Anne Borg

for eller talent for, en kreativitet og kunstnerisk virksomhet som går i en helt spesiell retning. Noen barn synes derfor det er rart at man ikke snakker på en ballettforestilling. På "Nøtteknekkeren" hører vi stadig barn i salen som roper ut sin forundring over dette. I gamle balletter har man jo ballettmime som nok mange kan oppfatte som et slags døvespråk, og det ser jo nesten ut som også (vel og merke for oss som ikke kan døvespråk).

Men nå har jeg vel egentlig beveget meg over i nåtiden her i Norge. Hva har så skjedd med dans for barn siden 40-50 årene? Mye må vi kunne si, men egentlig ikke nok. Adskillige private ballettskoler har nok sett dagens lys. Skoler ledet av ildsjeler som sliter vettet av seg med flere undervisningstimer hver dag, privattimer, elevoppvisninger. De syr alle kostymene selv, leier lokaler og scene og har gjennom en årrekke vært de som har drevet barna fremover i dansen. Men hvor langt kan de drive dem? Det offentlige har aldri satset skikkelig på barna og dansen. Har aldri tatt yrkesrettet ansvar for de yngste talentene i den kunstarten som mest av alt krever at man starter tidlig. Men - noe er i kjømda og det skal jeg komme tilbake til.

I løpet av disse årene jeg nå har snakket om har andre land utviklet systemer innen klassisk ballettopplæring. Systemer som startet lenge før det, men som stadig har vært gjenstand for revidering. Et av disse systemer, det engelske fra Royal Academy of Dancing, har i de senere år revidert sine grader, 7 i alt, ganske radikalt. Fra å være et system de fleste synes var svært "engelsk" og stivt, men dog meget anerkjent og utbredt har det nå nærmet seg mer de russiske épaulement. Altså en mer oppmyket stil. Jeg har latt meg fortelle at Rudolph Nureyev var en inspirasjonskilde til dette da Margot Fonteyn var president for Royal Academy of Dancing. Slike systemer er viktig å kunne støtte seg til i undervisning av klassisk ballett for barn.

I 1979 fikk Norge sin nasjonale høgskole for dans, Statens balletthøgskole. Den har tre linjer: danselinje, pedagoglinje og koreograflinje, og tre hovedfag: klassisk, moderne og jazz. Formålet var selvsagt å stadig høyne nivået på norsk dans og koreografi, men også å utdanne gode pedagoger som igjen kunne høyne nivået for barn og unge rundt om i landet ved å starte egne skoler eller arbeide ved allerede eksisterende. En god tanke som nok er lettere sagt enn gjort. Det krever mye mot og arbeid å sette i gang en skole, men vi har imponerende eksempler på folk som har lykkes strålende med dette og som nå sender oss kandidater ved opptak som er bedre enn de fleste. Vi har til en viss grad tatt geografiske hensyn ved opptak.

Blant fag og oppgaver disse studentene må gjennom i skolen har vi BARNEDANS, Danselek, praksis i barnehager, barne- og ungdomsskoler og i vår egen øvingskole,

for å nevne noe. Vi lærer også våre pedagogstudenter de første gradene i RAD. Etter Danseleken og BARNEDANSEN trenger de nemlig et støttesystem ved overgangen til å nærme seg klassisk ballettrening. Der er RAD veldig bra. Senere i undervisningen er vårt svensk-utarbeidede system, som støtter seg på det russisk Vaganova-systemet, det som skolen har valgt å basere seg på i den daglige trening, og som pedagogstudentene tar med seg ut av skolen.

Men det er ikke bare den klassiske dansen som dominerer dagens miljø. Den må være vår base i opptrening av en dansers kropp, men mye annet er kommet inn i dansen både nå og fra adskillige år tilbake. Vi har og har hatt påvirkning særlig fra Tyskland, Holland og Amerika. Og som jeg tidligere har vært inne på, barna må få leke og stimuleres gjennom improvisasjon. Der har vi lært mye, særlig fra Tyskland, gjennom Rudolph Laban og hans teorier.

På Statens balletthøgskole har vår leder for pedagoglinjen og lektor i barnedans, Elke Hauge, som har bakgrunn nettopp fra Laban, for et års tid siden gjennomført et FoU-prosjekt på en av Oslos barne- og ungdomsskoler, som hun kalte "Skolen - dansen - toleransen". Hvorfor kalte hun det det og hvorfor gjennomførte hun prosjektet? Jo, dans kan brukes til så mangt. Som en form for terapi f.eks. Elke Hauge ville gjerne se hvordan hun nettopp gjennom lek med dans kunne få flerkulturelle barn til å nærme seg hverandre og bryte med intoleranse og barrierer, og hvordan en uvant prosess kan skape glede og trygghet ved følelsen av å mestre den. Hun har beskrevet prosjektet i en artikkel i bladet Drama. I samme bladet hadde hun en artikkel fra samme aktivitet, som hun kalte "Glimt fra dansetimen på førskolen".

Selvfølgelig kan jeg ikke nevne og har heller ikke oversikt over alt som er gjort for barn i form av forestillinger og prosjekter. Det er mye kreativitet rundt om i skoler og barnehager, og da særlig på initiativ av spesielt interesserte og aktive førskolelærere som har bakgrunn innenfor dans og drama.

Når det gjelder våre profesjonelle teatre er det ikke så mye å velge mellom. Da jeg var ballettsjef på Den Norske Opera forsøkte vi likevel å satse litt for barna. Vi hadde skoleprogrammer på formiddagen, spesielle informasjonsprogram sammensatt til et variert møte med dans der utfyllende tekst fra en forteller samtidig ga barna en innføring. Jeg var også ansvarlig for å få produsert en Nøttekneckerforestilling, som siden har gått igjen år etter år som julens faste tilbud. Tornerose og Flåklypaballetten var også barnevennlige balletter. (Bare for å nevne at jeg har forsøkt å gjøre mitt innenfor en ellers svært voksen institusjon.)

Anne Borg

Store satsinger for barn har også sett dagens lys i den senere tid. Spesielt gledelig er Norsk kulturråds prosjekt "Barn og unges dans". Man har skrevet til samtlige kommuner om tilbudet og resultatet er blitt at fem kommuner er kommet i gang med undervisning:

Karasjok har moderne og etnisk dans
Narvik har klassisk dans
Trondheim har en blanding
Sunndal og Sogn og Fjordane har folkedans.

Når det gjelder fremtidsutsiktene, de planlagte prosjektene, kan jeg nevne at Kulturdepartementet har store planer om en ombygging av Quislings gamle villa på Bygdøy til et kultur- og kunnskapssenter for barn. Et hus fylt av kunst- og kulturaktiviteter og muligheter til utfoldelse. Prosjektet heter Villa Grande og har vært til høring på Statens balletthøgskole. Bare positive reaksjoner derfra så sant vi får inn en god porsjon dans.

Oslo kommune er også positive, men vil lokalisere det i Oslo Øst som man nå på politisk hold vil ruste opp. Uansett hvor det blir ser jeg for meg et eldorado for aktive og kreative små sjeler med spennende inspirasjon fra profesjonelle kunstnere. Man skulle nesten ønske man var barn igjen. Vi må bare håpe at det ikke koker bort i politisk krangel om beliggenhet.

Men, det var barn og *dans* - og fremtidsutsikter. På Statens balletthøgskole føler vi selvsagt et ansvar for utviklingen av vår kunstart og er oss såre bevisst hvor viktig det er å gi talentene inspirasjon, utfordring og muligheter til utvikling på et svært tidlig tidspunkt. Vi er avhengige av søkere på et høyt nivå for å få et ønsket resultat etter 3 års høgskoleutdanning hos oss. Det betyr at nettopp den gruppen mellom 12 og 16 år som jeg tidligere har nevnt, må stimuleres der talenter utenom det vanlige finnes. Denne gruppen har vi ikke i vår vanlige undervisning i skolen.

Hva gjør vi så for å finne disse talentene og hjelpe dem? Jo, vi setter i gang et talentutviklingsprosjekt. I samarbeid med private ballettskoler i geografisk rimelig nærhet på Østlandsområdet utlyser vi til en prøvedans. Vi tar ut talentene i to grupper 11-13 år og 14-16 år og lager en lørdagsskole der våre lærere underviser. Vel og merke *i tillegg* til undervisningen de har på sine "egne" private ballettskoler.

Dette har vi gjort: talentutviklingsprosjektet vårt - greit forkortet til TUP - er støttet av Norsk kulturråd og departementet, KUF, som et treårig forsøksprosjekt. Vi har holdt på siden mars i fjor og ser allerede resultater. Det er utrolig inspirerende å arbeide med disse unge som selv er meget motiverte og kommer fra bl.a. både Moss, Sarpsborg og Tønsberg. De får klassisk ballettundervisning, moderne og repertoar. Vi er svært spente på virkningene av dette. Målet er primært å høyne nivået på potensielle søkere til vår skole for så i siste instans å møte konkurransen med utenlandske dansere om de få arbeidsplasser vi har her i landet.

Den neste store satsing jeg vil nevne er noe vi alle kjenner, nemlig Reform 94. Som tidligere nevnt er noe i kjømda for at Norge skal ta ansvar for de yngste i vår kunstart. La oss håpe at dette i det minste er en gledelig begynnelse til å anerkjenne dans som en naturlig del av vår allmennutdanning. Det kunne sies mye om Reform 94, men det skal jeg la ligge. Dette er ingen skoledebatt.

Barneskolen er enda viktigere. Men Reform 97 som omhandler barneskolen nevner så langt lite eller ingenting om dans og bygger få broer over til videregående i så måte. *Dette må det selvsagt gjøres noe med i tide.* Det ville være et flott skritt i riktig retning hvis barna kunne få dansen med seg fra "børjan". Men frem til en statlig og delvis yrkesrettet ballettskole for barn er det nok lang vei.

Men, likevel, vi må kunne si at mye har skjedd siden 40 årene.